

Kodolányi János olyant mond, ami nincs.

Messziről jött ember azt mond, amit akar — mondják úgy tréfásan.

Ezért válaszolta Gullivernek a Lovak Országában a becsületes houyhnhnm azt, hogy vagy nem jól értette a tengerek járta angolnak úti tapasztalatait, vagy pedig az nem beszél „olyat, ami van”. A houyhnhnmoknak ugyanis nincs szavuk a hazugságra és csalásra. (L. Swift: Gulliver Utazásai IV. köt. 42. l., Wildner ford., Rózsavölgyi és Tsa kiad.)

A houyhnhnmnak erről a jóhiszemű természetéről másutt is szól Gulliver imígyen (id. m. IV: 51—2):

„Eszembe jutott, hogy amidőn gyakrabban arról beszélgettünk, milyen az emberiség természete a világ más részeiben, s amidőn alkalmam került az ember hazug és ámitó természetéről szólnom, mennyire nehezen tudtam vele megértetni, mit akarok ezzel mondani — ámbár egyébként igen éles ítéllete volt, — mert imígyen okoskodott: a beszéd arra való, hogy egymással megértessük egymást, s értesüljünk megtörtént dolgokról; mármost, ha valaki olyant mond, ami nincs, a beszéd célja megghiúsul, mert tulajdonképpen nem lehet állítani, hogy megértettem, nem szerzek tőle kellő ismeretet s így rosszabb helyzetbe juttat még a tudatlanságnál is. Ime, mindössze ennyit tudott ő a hazugság képességeiről, amelyben oly jártasságot s egyetemes szokást tanusít az emberi nem.”

Ilyen keserűen beszélteti Gullivert az a keserű Swift, ki az embereket a hitvány „yahoo“-khoz hasonlóknak látja. (L. id. m. IV: 17—18.) Én azonban — különösen a tudomány és irodalom művelőit — jóhiszeműség dolgában „houyhnhnm“-oknak tartom, a hazugságot és csalást nem ismerőknek, nem tévőknek. Nem tennék föl rosszhiszeműséget Kodolányiról, mint ő én rólam (L. Magyar Élet VI: 5). Ezért hirdetem régóta, hogy a tudatlan nyelvészkedés nem is „jó szándékú, de téves”, hanem „téves, de jó szándékú”. (L. Szeg. Füz. I: 188 és NNyv. I: 34.) Ezért aztán — Kodolányi érzékenységtől eltérően (vö. Magyar Élet VI: 4, 6) — nem is panaszlom „gorombaság“-nak azt, ha tudományos vitában Péter a Pálról vagy Pál a Péterről azt bizonyítja, hogy az „olyant mond, ami nincs”.

Akiben jó a szándék, az, ha „olyant mond” is, „ami nincs”, nem hazugságot, nem csalást követ el, hanem tévedést. Kodolányiban is, mikor „régieskedhetném”-kedésében unos-untalan „olyant mond, ami nincs”, a jó szándékú tévedőt látom. (De persze az ember a tévedéséért is kikap.) Jó szándékát mutatja

Kodolányinak az is, hogy az én nem hízelgő — de hiszen Kodolányi haragszik, ha én hízelgek! (l. Magyar Élet VI:4, 6) — mondom, az én nem hízelgő figyelmeztetésemre (l. NNyv. I:33—47) mindjárt kedvet kapott ahhoz, hogy tanuljon tőlem, jelen lehessen egyetemi előadásaimon, sőt a colloquiumokon is.

Amint idéztem is, a Magyar Élet című politikai szemlébe írta mult számunkbeli cikkemre szóló válaszát: cikke végén ebben óhajtozik, szegény, egy előttem végbe menő colloquiumra. Mindjárt idézem azt a részt; de mivel ez meg még az előző részekhez fűződik, ezért a megelőző kodolányias Kodolányi-megjegyzést is meg kell említenem.

Kodolányias, mert abban a megjegyzésben is a nyelvészet tengerén való hajótörése után, sok „olyant mond, ami nincs“.

Tudniillik — hogy valahol kezdjem — megbotránkózik ottan, hogy én abban a cikkemben, melyben öneki nem hízelkedem, bezzeg hízelkedem Zolnai Bélának (!). Ezt írja Kodolányi nem houyhnhnmi, hanem swifti hangulatban: „S tanuljak¹ Zolnai Bélától, az idegen szavak szerelmesétől. (Mert Mészöly nemcsak karmol, hanem hízeleg is cikkében s ez teszi kritikája legfőbb báját.)“

Bizony ez az irodalomtörténeti nem-lévőség-állítás elég „goromba“ irodalomtörténeti tévedés.² Én tudniillik abban a Kodolányinak forralta és Kodolányi kerülgette cikkemben egyáltalában nem bíztatom arra Kodolányit, hogy idegen szavak szerelmesétől tanuljon, akárkitől is. Arra sem bíztatom, hogy bármit is tanuljon Zolnai Bélától (bár ennél is jó volna nyelvaestheticából colloquiumra jelentkeznie Kodolányinak). Sőt egyáltalában meg sem említem Zolnai Bélát egész cikkemben, sem hízelgőleg, sem levágólag, sem közvetlen, sem közvetve, sem houyhnhnmi nyíltsággal, sem yahooi alatomossággal.

Jól kitett hát magáért Kodolányi „nem-lévőség-mondás“-ban, mikor azt az „olyan“-t leírta, „ami nincs“!

Most pedig következnek azok a sorok, melyekben Kodolányi, hogy a magyar nyelvtörténetből és magyar népnyelvből, no meg a szépirodalmi stylushelyességből való elbuktát javítsa, most meg finnből jelentkezik colloquiumra a „gyermetegül merész“ Mészölynél, aki „tán azzal is dicsekedni szeretne, hogy a vesébe lát?“ (l. *Kodolányi*: Magyar Élet VI:5.)

Ilyen közvetlen kedélyes hangon jelentkezik Kodolányi, e:

„No, de ennyi is elég. Végre a legjobb mulatságot is megúnja az ember. S szeretné mással felcserélni. Például egy órával a kolozsvári egyetemen. (Ha történetesen nem tartózkodik éppen Pesten a professzor úr.) Vagy egy kollokviummal. Hallani, mi-

¹ Mármost ő, Kodolányi. Ő beszél most első személyben.

² Most már én beszélek.

ként beszél Mészöly professzor, meg a hallgató finnül. Istenem, de feledhetetlen élmény lenne. Még hozzá a professzor úr saját területén s nem holmi szépirodalomban...”

* * *

No jól van, Kodolányi úr, kezdjük meg a colloquiumot.

En. Megengedi, szerkesztő úr, hogy csak harmadik legyen, mert Beugratott János és Benemugró János tanárjelölt urak már előbb jelentkeztek. Hát ugye a „Finn nyelv és finn-magyar nyelv-hasonlítás” című előadásomból colloquálnak? Kérem Beugratott urat, legyen szíves megmondani, mit tud a magyar birtokos személyragozás *-i-* elemének a finn *-i-* többes jelhez való viszonyáról?

Beugratott. A magyar *-i-* többesjel, mely például az *atyá-i-nk* alakban is észlelhető, megfelelője a finn nyelv *-i-* többesjelenek.

Kodolányi (helyeslőleg bólogat).

Benemugró (hitetlen rázza a fejét).

En. Mit szól erre Benemugró úr?

Benemugró. Nem úgy van. Már Melich régen bebizonyította, hogy nyelvünk eredetileg nem különböztette meg külön nyelvtani alakkal az 'unser Vater' és 'unsere Väter' fogalmát. Eredetileg *atyánk* azt is jelentette, hogy 'unser Vater', azt is, hogy 'unsere Väter'. Az *atyánk*-typusú, finnugor eredetű nyelvtani alak után csak később fejlődött ki a magyar nyelv külön életében az *atyáink*-typusú alak több birtokot is jelölő alakul. Mivel tehát az *atyáink*-féle nyelvtani alak nem a finn-ugor korból eredő, ezért a benne lévő *-i-* elem sem lehet a finn *-i-* többes jelnek etymologiai megfelelője. A finn-ugor nyelvek birtokos személyragozása eredetileg csak a birtokos többségét jelölte meg, a birtokét nem. Ezt a tételt támogatja Marknak, a legkiválóbb észt nyelvtudósnak, az uráli birtokos személyragozásról gyűjtött nagy anyaga is. A finn nyelvben ma sincsen külön alak az 'atyánk', meg külön alak az 'atyáink' alanyeset kifejezésére.

En. Köszönöm. Benemugró úr colloquiuma jeles.

Kodolányi és Beugratott (Megbotránkozva néznek össze).

En. Hát mi a véleménye Beugratott úrnak?

Beugratott: Professzor úr biztatni szokott bennünket, hogy a professzor úrral esetleg ellenkező tudományos véleményünket se hallgassuk el. Ezért kijelentem, hogy igenis van a finnben külön alak a nominativusi 'atyánk', külön alak a nominativusi 'atyáink' kifejezésére, még pedig *-i-* többesjellel; ez pedig annak a bizonyítéka, hogy a magyar *-i-* többesjel finn-ugor eredetű, tehát megvolt már nemcsak a középmagyar, hanem az ó-magyar korban, sőt — hogy Kodolányi gyönyörű ősmagyar

szavával éljek — megvolt már Magna Hungaria-béli „ike-
atyáimünk“ nyelvében is.

Kodolányi: (orcája ragyog).

Benemugró és a Hallgatóság: (kuncog).

En: (Szemüvegemet igazítom.) Hát maga még a finn név-
ragozás elemeit sem tudja? Elemeit! És finn colloquiumra
mer jelentkezni?

Beugratott: Kérem! Én ezt az én finn tudományomat kíváló
finn leckéztetőnktől, Kodolányi János úrtól tanultam... ő járt
már odakinn Finnországban, valahol a Hämében is...

En: Csak azt ne mondja, hogy messziről jött ember.

Beugratott: ... Szóról szóra nem jut eszembe...

Kodolányi: (odacsúsztatja a pad alatt a colloquáló kezébe
a Magyar Élet 1941. évi, április havi számát, kinyitván a 6-ik
lapon).

En: (úgy teszek, mintha nem látnám sem ezt, sem a vesét).

Beugratott: (Boldogan olvassa a pad alól.) ... De rútul ütne
ki a vita Mészölyre, ha azt akarná bizonyítani, amit imígyen
állít cikkében: „A több birtokra mutató személynév-más rago-
zása mai -i elemét ősmagyar korbelinek teszi meg az író.“³
(Tudniillik Kodolányi mester.) „Ha már minden áron azt akarja
mutatni Kodolányi, hogy Magna Hungaria magyarjának még
más volt a birtokos személyragozása, mint Csonkamagyarország
népéé, akkor tudnia kellene, hogy *atyánk*, vagy *atyámuk* ere-
detileg nemcsak azt jelentette, hogy 'unsere Vater', hanem azt is,
hogy 'unsere Väter'. Későbbi állapot az, hogy *atyánk* mellé
atyáink alak is termett.“ (Fölnéz.) Ez hát idézet a professzor úr
Nép és Nyelv-beli cikkéből. De ezt Kodolányi mester a Magyar
Élet-ben megcáfolta ezen szavakkal (Pad alá néz.) „Hát ha
Mészöly 'minden áron' azt akarja mondani, hogy az -i késői
alak, akkor mondja meg, miért beszél a finn így: *isämme* =
'atyánk', *isäimme* = 'atyáink'?“

Benemugró: (nevettében a padból kigurul).

En: (Szemüvegemet igazítom.) Mit mond?

Beugratott: Hogy 'atyánk' finnül így van, hogy *isämme*, de
'atyá-i-nk' már szintén -i-vel megtoldottan így van finnül, hogy:
isä-i-mme. Hiszen így mondja a Hämét járt, messziről jött
Kodolányi mester.

En: (Odanyújtom Budenz—Szinyei „Finn Nyelvtan“-ának
1940-i kiadását, kinyitván a 33-ik lapnál.) (Igaz! Szerkesztők
potyán is kaphatják.)

Beugratott: (Nézi, nézi, szemét dörzsölli). Azaz hogy...
vagyis... ugyanis... most látom, hogy 'atyánk' finnül úgy
van, hogy *isämme*, de... 'atyáink', az is úgy van, hogy
isämme, nem pedig *isäimme*, mint Kodolányi szerkesztő úr

³ Magyar nyelvbeli tudatlanságot is mutató, az én szövegemet is meg-
hamisító idézet. M. G.

mondja. Sajnos, nincsen benne -i- többes jell! (Izgatottan.) Megvallom, hogy Kodolányi azért, hogy professzor urat a laikus közönség és a nem magyar szakos ifjúság előtt megcáfolhassa, meghamisítja a ténnyt.

Én. Kérem, kérem! Ne izguljon és ne gyanúsítson!, Kodolányi úr nem hamisított, csak a finn nyelv elemeit nem ismer-vén és a finn-ugor nyelvhasonlításban, magyar nyelvtörténetben és magyar népnyelvben járatlan lévén, olyanokat mon-dott, amik nincsenek. De hát csak egy politikai szem-lében. A kolozsvári egyetemen folyó colloquiumokon azonban tudatlanságból sem szabad olyant mondani, ami nincs. Más a politikai, más a tudományos világ. Beugratott úr colloquiuma elégtelen.

Beugratott. De hiszen ezt az „olyan“-t, „ami nincs“, Kodo-lányi mondta! Én ártatlan vagyok!

Benemugró. De beugrottál neki, pajtás!

Én. Mind a ketten ártatlanok: Kodolányi úr is, Beugratott úr is. De finn nyelvben és finn-magyar nyelvhasonlításban tu-datlanok.

Beugratott. (Fejhez-vágni-készülő mozdulattal kapja kezébe a Kodolányi-cikket.) Hol az a Kodolányi?

Kodolányi (helye már üres).

Hallgatóság: Elment a Hámébe!

(Folytatása is következik.)

Mészöly Gedeon.

Kodolányis Behauptungen in seiner sprachwissenschaftlichen Polemik entsprechen nicht den Tatsachen. Johann Kodolányi, ein ungarländischer Publizist, der sich in der Klassen- und Nationalitätenpolitik ebenso gründlich bewiesen hat, als in der Finnlandsforschung, behauptet, dass Gedeon Mészöly als Professor an der Universität Klausenburg im Rahmen seiner Vorlesungen über die finnische Sprache das Paradigma der finnischen possessiven Flexion unrichtig darstellt, indem er unterrichtet, dass die grammatikalische Form *isämme* nicht nur 'unser Vater', sondern auch 'unsere Väter' bedeutet. Kodolányi hat nämlich nach seiner Behauptung entdeckt, dass 'unser Vater' im finnischen zwar tatsächlich *isämme* heisst, 'unsere Väter' aber durch die Form *isäimme* ausgedrückt wird. (Magyar Élet VI. B. 4. N. 5. s.) Er versäumt auch nicht Mészöly aufzufordern, dass er dringlich nach Finnland reise, um unter anderen ähnlichen Spracherscheinungen auch das Blühen der Form *isäimme* persönlich erfahren zu können. Mészöly aber, weil der Verkehr zwischen Ungarn und Finnland auch in den kommenden Wochen nicht sehr rasch und bequem sein wird, wendet sich auf diesem Wege an die finnischen Grammatiker mit der Bitte, dass sie die Schriftleitung des *Nép és Nyelv* (Ungarn, Kolozsvár,

Farkas-u. 1., I., 1.) brieflich verständigen möchten, ob die Form *isämme* in der Bedeutung 'unsere Väter' mit dem finnisch-ugrischen pluralischen -i- die Form *isämme* (unsere Väter) verdrängt hat. Mészöly hegt nämlich die beste Absicht die Grammatik der finnischen Sprache im Kodolányis Geiste zu korrigieren, aber — um etwaigen sprachdiplomatischen Konflikt zu vermeiden — nur im engsten Einvernehmen mit den kompetenten finnischen Kreisen. Die Finnen nämlich — wie Mészöly meint — respektieren sehr die Kompetenz in Sachfragen.

Pëlláti, Piláti, Pilát.

Néhány évvel ezelőtt egyszer azzal a kérdéssel fordultak hozzám, hogy vajjon milyen eredetű a *Pëlláti* családnév. S én bizony nem tudtam erre a kérdésre válaszolni. A hivatalos Helység-névtár szerint ugyanis *Pëllát* nevű község nincsen Magyarország területén és valószínűleg régebben sem volt ilyen, mert Csánki Magyarország Történelmi Földrajza című munkájában sem találtam ilyent, más magyarázatát e névnek pedig akkor még elképzelni sem tudtam. Nemrégiben azonban megakadt a szemem az egyik újságban a *Piláti* családnéven s akkor rögtön eszembe jutott két dolog: az egyik az, hogy gyermekkoromban, Lugoson, ismertem egy *Pilát* nevű családot, a másik pedig az, hogy nemrégiben sikerült megfejtennem az *Eskeréti* családnév eredetét (MNy. XXXV, 254). S ezzel egyszeribe meg volt fejtve nemcsak a *Pëlláti*, hanem a *Piláti* és *Pilát* családnévek eredete is.

Az *Eskeréti* < *Eskerét* családnévet (családi hagyomány által is segítve) úgy magyaráztam (fennebb i. h.), hogy ez azonos a bibliai (Judas) *Iskariót* nevével, s hogy első viselőjét azért nevezték el így, évszázadokkal ezelőtt, mert egy húsvéti passió-játékban *Iskariót* szerepét játszotta. Mivel nyelvésztársaim közül senki sem szólt fel e magyarázatom ellen, feltehetem, hogy ők is helyeslik. Annál bátrabban merem tehát most feltenni, hogy a *Pilát* családnév is ehhez hasonló eredetű. Szerintem ugyanis ez is korábbi megkülönböztető névből vált családnévvé, megkülönböztető névvé pedig úgy lett, hogy valamikor régen egy pl. *János* nevű embert más ugyane községbeli Jánosoktól való megkülönböztetésül mivelhogy egy passió-játékban éppen Pilátus szerepét játszotta, *Pilátus János*-nak nevezték el. E megkülönböztető *Pilátus* jelzőnek us végét aztán, mivel ezt tévesen becéző képzőnek fogták fel, akkor, mikor nem becézve, hanem komolyan akarták említeni az ő nevét, egyszerűen elhagyták. (Vö. pl. lat. *Hadrianus* > *Adorján*, lat. *Valentinus* > *Bálint*, lat. *Philippus* > *Fülöp*, lat. *Gallus* > *Gál*, lat. *Josephus* > *József*, lat. *Martinus* > *Márton* stb.) Így keletkezett szerintem e megkülönböztető *Pilátus* névnek *Pilát* alakja, melyből aztán idővel családnév lett.